

Kuvaus sosiaalihuollon vaikuttavuuden nykytilanteesta

Sosiaalihuollon asiantuntijahaastattelut toteutettiin elo–lokakuussa 2023. Haastatteluissa kartoitettiin mitä sosiaalihuollon vaikuttavuudella tarkoitetaan, millaisia esteitä vaikuttavuuden arvioinnille ja edistämislle tunnustetaan ja mitä toiveita haastateltavilla on vaikuttavuuskeskusvalmistelulle.

Haastattelujen perusteella sosiaalityön vaikuttavuus- ja arviointitutkimus on Suomessa vielä vähäistä. Sosiaalityön tieteenalan lähtökohdat eroavat luonnontieteellisistä aloista, ja vaikka viime vuosina on nähty uusia avauksia vaikuttavuuden tutkimukseen, on tutkimusosaamista edelleen vähän. Tutkimusasetelmien laatiminen on vaikeaa, koska suomalaisen sosiaalityön kontekstiin ei ole olemassa validoituja mittareita. Tämä rajoittaa tutkimuksen laatua ja vertailtavuutta. Käytännön sosiaalityön ja tutkimuksen välinen yhteys on ohut. Tuoreen tutkimustiedon jalkautuminen hyvinvointialueille on pitkälti yksittäisten ihmisten varassa, eikä sosiaalityössä ole ollut vakiintunutta käytäntöä tehdä vuoroin tutkimusta ja vuoroin asiakastyötä. Tutkimusta tekevät sosiaalityöntekijät palaavat harvoin kentälle, ja henkilöstöpula sekä tiiviit asiakassuhteet vaikeuttavat tutkimustyötä osa-aikaisella tutkimusvapaalla. Joillakin alueilla on kuitenkin jo perustettu tutkijasosiaalityöntekijöiden virkoja, jotka on nähty lupaavana keinona vahvistaa tutkimuksen ja käytännön yhteyttä.

Aiemmin sosiaalityössä on vallinnut kielteinen tai varauksellinen suhtautuminen vaikuttavuuden arviointiin, sillä vaikuttavuuden mittaamista on pidetty liian tiukasti taloudellisen tehokkuuden vaatimuksiin kytkeytyvänä. Tämä on koettu ristiriitaiseksi sosiaalityön ihmisarvoperustaisten arvojen kanssa. Osa haastatelluista kertoi puhuvansa mieluummin muutoksen kuin vaikuttavuuden mittaamisesta, koska se herättää vähemmän kielteisiä mielleyhtymiä. Viime vuosina suhtautuminen on kuitenkin muuttunut myönteisemmäksi, ja vaikuttavuus nähdään yhä vahvemmin nousevana teemana sosiaalityössä.

Haastateltavat toivat esiin, että sosiaalityön vaikuttavuutta ei voida arvioida yhtä yksiselitteisesti kuin terveydenhuollossa, sillä kyse on monimutkaisemmista ja kontekstisidonnaisemmista ilmiöistä. Satunnaistettuja ja kvasikokeellisia tutkimusasetelmia ei kuitenkaan pidetty mahdottomina, mutta korostettiin, että sosiaalityön tutkimusta tulisi tehdä sosiaalityön käsitteiden ja lähtökohtien pohjalta. Monien mielestä vaikuttavuudesta on puhuttu paljon, mutta keskustelu ei ole juurikaan edennyt. Haastatellut toivoivat valtioneuvostolta selkeitä linjauksia ja ratkaisuja, jotka tukisivat vaikuttavuuden arviointia ja sen edistämistä sosiaalihuollossa.

Menetelmien ja mittareiden arviointi todettiin hyvin hajanaiseksi. Systemaattisesti arviointia tekee ainoastaan Itlan Kasvun tuki, joka keskittyy lapsiperheiden menetelmiin ja niiden implementoinnin tukemiseen. Muutoin arviointia tekevät lähinnä yksittäiset tutkijat, eikä sosiaalihuollon tarpeisiin ole riittävästi rakenteellista ja jatkuvaa arviointitoimintaa. Sosiaalihuollossa on tehty runsaasti kehittämistyötä erilaisten hankkeiden kautta, mutta useampi haastateltava huomautti, että hankkeissa kehitetyt menetelmät ja mittarit jäävät usein irrallisiksi tuotoksiksi, joita ei jatkokehitetä tai arvioida hankkeajan päätyttyä. Sen sijaan, että jatkuvasti luotaisiin uusia menetelmiä, olisi tärkeää arvioida ja toistaa jo tehtyä kehittämistyötä.

Kaikissa haastatteluissa nousi esiin sosiaalihuollon arviointiyrityksen puute. Haastateltavat esittivät toiveen, että Suomeen perustettaisiin Duodecimin tai Hotuksen kaltainen pysyvä toimija, jolla olisi mandaatti ja rahoitus arvioida ja suositella sosiaalihuoltoon vaikuttaviksi todettuja menetelmiä ja mittareita. Kansainvälisenä esimerkkinä mainittiin Iso-Britannian What Works -keskukset, joiden kaltainen rakenne nähtiin tarpeellisena myös Suomessa.

Yhteenvedona haastatteluista voidaan todeta, että sosiaalihuollon vaikuttavuuden arviointi on nouseva mutta edelleen kehittymätön alue. Keskeisiä esteitä ovat osaamisvaje, mittareiden puute, tutkimuksen ja käytännön eriytyminen sekä pysyvien arviointirakenteiden puuttuminen.

Sosiaalityön vaikuttavuustyö tarvitsee selkeämpää kansallista ohjausta, pitkäjänteistä rahoitusta ja rakenteellista tukea, jotta vaikuttavuuskulttuuri ja näyttöön perustuva kehittäminen voivat vahvistua koko sosiaalihuollon kentällä.